

čio gdje bi trebalo što ispraviti, povezati ili napraviti novi raspored poglavlja. Lektorica Anda Jakovljević obavila je svoj stručni posao solidno i u rekordnom vremenu tako da je cijeli projekt vrlo brzo mogao biti realiziran. Iscrpan pregled sadržaja na početku, a tako i kazala na kraju knjige omogućuju brzo i lako snalaženje.

Sâm autor nam (str. 326) otkriva glavni motiv za ovu, njegovu treću veliku knjigu: »Ova bi knjiga željela Isusa što vjernije otkriti i osvijetliti. Ne toliko našim doumljivanjem, zaposlenim i pojačanim studijem, ne samo ni molitvom – da se on sam javi, da stalno progovara i sebe objašnjava – nego još više povjerenjem u Očevu volju da spoznamo njega i njegovu Sina kako bismo primili milost na milost i život od života...« Kardinal Kuharić prepoznaje i potvrđuje taj motiv – istinu o Isusu Kristu – u Predgovoru: »Ta je istina tako duboka i tako neiscrpiva da se nju može otkrivati, u nju sve dublje prodirati, njezino bogatstvo sve više uočavati« (str. 5).

Knjiga *Isus – Spasitelj* prvi je put predstavljena na Radio Mariji u prijednevnoj emisiji o biskupu Škvorcu 22. siječnja 1998. godine. Zaslugom i zalaganjem ponajviše gosp. bojnika Đure Škvorca, biskupova nečaka, održan je i svečani čin predavljanja u dvorani Pučkog otvorenog sveučilišta u Križevcima 17. ožujka 1998. godine. Tom je prigodom o životu i djelu biskupa Škvorca govorio i p. Franjo Pšeničnjak, SJ, isusovački provincijal. Koliko god razumijemo stidljivost i skromnost izdavača, ipak se nadamo da će knjiga biti na prigodan način – kako bi dolikovalo – javno predstavljena i u Zagrebu, sjedištu biskupije u kojoj je p. Škvorc služio kao pomoćni biskup.

Niko BILIĆ

Josip ANTOLOVIĆ, *Duhovni velikani. Sveta Katoličke crkve, I. dio: siječanj – lipanj, II. dio: srpanj – prosinac*, Velika biblioteka »Obnovljenog života«, FTI DI, Zagreb 1998.

Sveci i svetice Katoličke crkve, koje je p. Antolović opisao u dva sveska, pravi su duhovni velikani i uzori za sve kršćane. Za svaki dan u godini je opisan po jedan ili više životopisa, a pridodani su i neki blagdani Katoličke crkve. Za nas je posebna vrijednost djela što su pribrojani velikani katoličke vjere u hrvatskom narodu. U svemu je opisano 653 naslova, što pokazuje pravu simfoniju kršćanske svetosti.

U dva opsežna sveska, koja su jednostavno i čitljivo napisana, p. Antolović pokazuje na konkretnim primjerima kako je svetost u prvom redu vrednota katoličke vjere. Opisani velikani duha velikani su katoličke vjere. Svi su za nju odreda svjedočili, mnogi su za nju kao mučenici i život dali. Duhovni velikani zorno očituju, kako su po sakramentu krštenja primili darovanu svetost i vjeru, no isto tako pokazuju kako su u konkretnom životu, uz suradnju s Duhom Svetim, postigli životnu svetost, što je i crkvena vlast potvrdila. U tome su pravi nadvremenski primjeri i uzori.

Iz djela p. Antolovića također se zrcali kako je kršćanska svetost biblijska. Već se u Starom zavjetu naviješta da svetost posvema odgovara samo Bogu jer je drukčiji od svega stvorenoga (usp. Izl 6,3), dok se ljudi, djela, mjesta, vrijeme, predmeti, mogu zvati svetima po povezanosti s Bogom ili zbog odvojenosti za službu Bogu (usp. Izl 1,3; Post 28,11–22; 1 Kr 8,10–11). Tako su svećenici zbog službe u hramu smatrani svetima, pa je i izabrani narod svet (usp. Lev 23; 19,2). Svetost pak u Novom zavjetu, koja je ukorijenjena u Starom zavjetu, dostiže vrhunac u Isusu Kris-

tu. U njemu se božanska narav povezuje s ljudskom osobom. Njegovo čovječstvo je sveto jer pripada osobi Sina Božjega. Isus je u svom djelovanju svet zbog prijanjanja ljudske volje uz volju Oca nebeskoga i zbog suradnje ljudske volje s djelovanjem Duha Svetoga. On je »Svetac Božji« (Iv 6,69). Tako je svetost duhovnih velikana, o kojima piše p. Antolović, s jedne strane kristocentrična, jer su nasljeđovali Isusa Krista i u zajedništvu s njim postali su sveti, a s druge strane je karizmatična jer su surađivali s darovima Duha Svetoga u svom konkretnom životu (usp. I Kor 1,30). Kršćanska svetost, koju su ostvarili duhovni velikani, o kojima piše p. Antolović, djelo je Duha Svetoga. Po njegovom djelovanju Crkva kao zajednica vjernih postaje »sveti narod« (Rim 1,7) i po njemu su vjernici pozvani da postanu »sveti« (1 Pt, 16) Treba upozoriti da su u prvim kršćanskim zajednicama počeli doživljavati kao korjenitiji vjerski život u Kristu i snazi Duha Svetog. Stoga se s razlogom sv. Pavao obraća kršćanima kao »svetima u Kristu Isusu« (Fil 1,1).

S obzirom na štovanje duhovnih velikana i njihovo proglašavanje u Crkvi, u životopisima duhovnih velikana Katoličke crkve od p. Antolovića uočuje se cjelokupan razvoj. Pisac, naime, donosi životopise velikana duha iz različitih razdoblja crkvene povijesti. Najstariji kriteriji za određivanje osoba koje treba ubrojiti među svete, bila je jedinstvena svetost života koja se živo pamtila među vjernicima. To se odnosilo osobito na one, o kojima se ustalio glas da se na njihov zagovor događaju čudesi.

U prvim stoljećima Katoličke crkve, pravi svetac i svetica Katoličke crkve bili su u prvom redu mučenici i mučenice koji su vlastitim životom zasvjedočile svoju vjeru. Takve su vjernici ak-

lamacijom priznavali svetima i preporučivali su se u njihov zagovor, dok su mjesni biskupi priznavali uvjerenje kršćanskoga puka. Njihova su imena upisivana u popis mučenika i mučenica Katoličke crkve. Takav je bio sv. Kvirin, sisački biskup, kojega spominje Kronika Euzebija Cezarejskoga iz 309. godine.

Kad su prestali progoni kršćana, u četvrtom stoljeću, pa nije više bilo mnogo mučenika u pravom smislu riječi, tada su vjernici počeli smatrati osobe koje su živjele monaškim životom u duhu evanđelja kao neku zamjenu za mučeništvo. I neki koji su umrli u monaškom životu, postali su uzori za kršćanski život, kao primjerice, sv. Antun, opat (oko 250–356).

S vremenom se proširilo vjersko štovanje i smatralo se mučenicima i one koji su vjeru branili i trpjeli zbog nje. One koji su preminuli kao takvi vjernici su počeli štovati kao ispovjedatelje vjere, Primjerice, sv. Fulgonije koji je umro 323. godine.

Poslije su u istu skupinu s mučenicima svrstani i oni koji su se isticali u katoličkom naučavanju, potom oni koji su se isticali u apostolskom radu, te i oni koji su se pokazali u djelima milosrđa i duhu evanđelja. Takav je, primjerice, sv. Ivan Zloutousti.

Tek od 6. stoljeća crkvena vlast se više počela uključivati u proglašenje svetaca i svetica Katoličke crkve. Prvo pak papinsko proglašenje svetim, koje se zasnivalo na pozitivnim dokumentima, bilo je ono sv. Udalrika 973. godine. P. Antolović ga, doduše, ne spominje u svom izvoru duhovnih velikana Katoličke crkve. Od 12. stoljeća ustalio se običaj da papa odobrava proglašenje svetim.

Iako je sv. Toma Akvinski (1225–1274), kojega je p. Antolović sažeto opisao, obnovio nauk, da se kršćanska svetost bitno sastoji u ljubavi, pa se

može ostvariti u svakom staležu (usp. II-II, 184, 3), ipak se kršćanska svetost u srednjem vijeku temeljila na asketskom i monaškom shvaćanju. Svetost među laicima bila je drugorazredna i rijetkost.

No, od 15. stoljeću, u povijesti kršćanske duhovnosti, sve se više javlja nutarnja pokora i poslušnost kao kriterij duhovne veličine i svetosti. To se očituje među duhovnim velikanima Crkve, primjerice, kod sv. Ignacija Lojolskog (1491–1556) ili kod sv. Franje Saleškoga (1567–1622). koji u svom djelu *Filotea* pokazuje kako je svetost moguća u svim staležima Katoličke crkve. Svetost, naime, nije u izvanrednostima nego u vršenju životnih dužnosti po vjeri, ufanju i ljubavi. Glede priznanja i proglašenja svetim u Crkvi, papa Benedikt XIV. izdao je 1738. godine djelo: *O proglašenju blaženima slugu Božjih i njihovom proglašenju svetima*. To djelo je bilo mjerodavno sve do Drugog vatikanskog sabora.

Konačno je Drugi vatikanski sabor obnovio da se poziv na svetost odnosi na sve kršćane. Svetost nije nikakva povlastica, nego unutarnji zahtjev svih krštenih u Crkvi. Kao što su svi članovi Katoličke crkve pozvani na spasenje, tako su također pozvani na ostvarenje svetosti u svom staležu (LG 40). A crkvena vlast je izdala g. 1983. novi dokument o vođenju procesa za proglašenje svetima *Novi propisi o kauzama svetaca*, koji vrijedi i u naše vrijeme.

Duhovni velikani Katoličke crkve, koje opisuje p. Antolović, posebni su prijatelji i zagovornici ljudi, osobito onih koji nose od krštenja njihovo ime. Oni su zaštitnici ljudi, mjesta, župa, krajevâ, narodâ. Njima u čast podignute su mnoge crkve, oltari, kipovi, slike. Pomoćnici su svih onih koji im se u svojim potrebama preporučuju. Sveci i svetece Katoličke crkve najbolje se

štiju ako se nasljeduje njihove herojske kreposti.

U tom je smislu dragocjeno životno djelo p. Antolovića. Duhovni velikani su neobično korisno duhovno štivo svim vjernicima, a posebice svećenicima i vjeroučiteljima, kako bi uveli vjernike i vjeroučenike u život svetaca i svetica Katoličke crkve i nebeskih zaštitnika. Oni su ustvari konkretno ostvarenje evanđelja i stvarni putokaz u kršćanskom životu.

Roko PRKAČIN

»*ABECZEVICZA*« *Jurja Muliha*, Zagreb 1746.; pretisak priredio Ivica Martinović, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku 1997., niz *Pretiseci*, knjiga 1.

Ovdašnja je kulturna javnost veoma obradovana i obogaćena pronalaskom i pretiskom dosad nepoznatog djela najvršnjeg i najplodnijeg pisca hrvatske duhovne literature osamnaestog stoljeća isusovca Jurja Muliha (1694–1754). *Abeczevicza* je prva tiskana hrvatska kajkavska početnica a nakon dva i pol stoljeća pronašao ju je najveći poznavatelj djela Ruđera Boškovića dr. Ivica Martinović, i to na polici Knjižnice Ive Bizzara u Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku! Tako su sjever i jug Hrvatske i ovom prigodom – usprkos jezičnim razlikama – djelom posvjedočili svoju jedinstvenu kulturnu prožetost.

Poznavateljima djela Jurja Muliha poznata je njegova *Abecevicica slovinška* pisana požeškom ikavicom i tiskana g. 1748. sačuvana u budimpeštanskoj knjižnici *Szecheny*. Međutim, *Abeczevicza, dragem mladem obadvojega szpola lyudem hazsnovita i potrebna*, tiskana